
MÖRBY SLOTTSRUIN

Renoveringsarbeten 2009-2010

Antikvarisk slutdokumentation
2010-12-31

Antikvarisk slutdokumentation

Uppdragsnamn

Mörby Slottsruin
Fasterna sn, Norrtälje kommun
Renovering av murkrön mm

Länsstyrelsen i Stockholms län
Kersti Lilja
Box 22067
104 22 Stockholm

Uppdragsgivare

Länsstyrelsen i Stockholms län

Vår handläggare

Jakob Björklund

Datum

2010-12-31

Förutsättningar

Mörby slottsruin är en fast fornlämning med RAÄ-nummer Fasterna 49:1. Kap 2 enligt Lagen om kulturminnen (1988:95) gäller samt förordningen om bidrag till kulturmiljövård (1993:379). Länsstyrelsen beslutade om bidrag, 434-09-75934, för nedanstående åtgärder daterat 2009-11-04.

Kortfattad beskrivning av byggnaden

Mörby slottruin är belägen i Norrtälje kommun, väster om Rimbo på en udde vid Skedvikens sydvästra strand. Runt 1450 uppfördes en borg med rektangulär planform på nuvarande gårdplanens norra sida. Denna tidiga borgkonstruktion med tvårumsplan var orienterad i öst-västlig riktning och uppfördes av den pommerska släkten Slaweka.

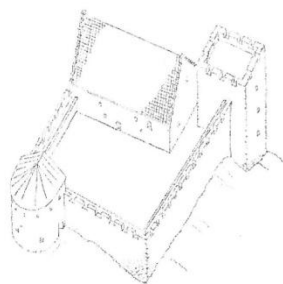
Under 1500-talet kom borgen i släkten Oxenstiernas ägo. Gabriel Kristernsson Oxenstierna, en av dåtidens mäktigaste adelsmän bodde på slottet under åren 1570-1585. Efter en brand 1550 påbörjades arbeten med att bygga om den gamla borgen till en ståndsmässig och modern renässansborg. Den gamla borganläggningen förhöjdes med en våning och förlängdes på sidorna. Två längor kom till vid hörnen. Slottanläggningen bestod då av tre hus samlade runt en innergård. Åt söder slöts innergården av en spärrmur och ett porttorn. I nordöstra hörnet byggdes ett fyrkantigt sjötorn. I sydvästra hörnet tillkom ett runt torn.

På 1640 talet fick borgen sin slutliga utformning på uppdrag av Gabriel Bengtsson Oxenstierna. Samtliga byggnader höjdes ytterligare med en våning. Sjötornet och porttornet förhöjdes. Nordvästra och sydvästra hörnen fick hängtorn. Östra och västra längans förbindande spärrmur ersattes av en galleribyggnad. En ny port tillkom strax öster om porttornet.

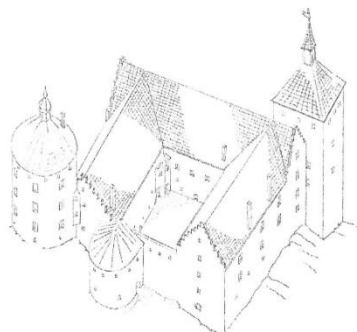
Slottet och slottsträdgårdens utseende vid den här tiden finns illustrerat i Erik Dahlbergs Suecia Antiqua et Hodierna. Anläggningens trädgård strax söder om

slottet skapades på initiativ av Gustaf Gabrielsson Oxenstierna. Arkitekten är okänd. Trädgården representerade en övergångsstil mellan renässansens och barockens formspråk. Väster om slottet uppfördes ett orangeri ritat av Olof Rudbeck. Öster om slottet mot Skedviken fanns ekonomibyggnader.

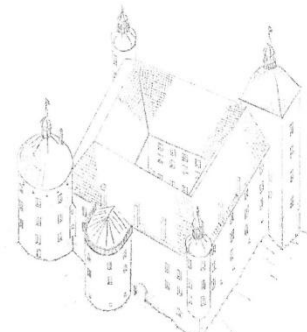
Till följd av Kronans reduktion pantsattes slottet år 1671 av Gustaf Gabrielsson. 1726 såldes slottet till greve Arvid Bernhard Horn av Ekebyholm. Slottet hade i stort sett stått obebott sedan 1685 och var förfallet. Slottet fick fortsätta att förfalla även under Horns tid då det var alltför kostsamt att renovera. Ruinens sten kom att nyttjas i närliggande byggnadsprojekt bl.a. vid bygget av Fasterna kyrka.

Villa Myraby. Slawekas fasta stenhus från år 1452.
Rekonstruktion av C. Wannfors

Mörby hus. 1560-talets renässansborg.
Rekonstruktion av C. Wannfors

Mörby slott. 1640- och 50-talens anläggning.
Rekonstruktion av C. Wannfors

Beskrivning av projektet

Inblandande i projektet

Beställare:	Länsstyrelsen i Stockholms län, Kersti Lilja
Fastighetsägare:	Familjen Schmitterlöv
Projektör och byggledare:	Bjerking AB, Jakob Björklund
Entreprenör:	Puts och plattsättning AB, Anders Drakes
UE plåt:	Jonaessons plåtslageri AB
UE betong:	Friska hus AB

Handlingar

I ett första skede under 2008 togs ett åtgärdsprogram fram där skador och brister noterats samt förslag till åtgärder. Under början av 2009 togs handlingar fram för att åtgärda de mest akuta punkterna i åtgärdsprogrammet. Upphandling av entreprenör enligt LOU utifrån dessa handlingar utfördes under våren 2009.

Tider

Arbetet påbörjades i slutet av juni 2009. Etablering skedde strax utanför ruinen mot sydöst. Under sommaren och hösten pågick arbeten för att ta ett uppehåll under vintern och återupptas under våren 2010. Arbetena avslutades i slutet av augusti.

Utförda arbeten

Arbeten utfördes efter upprättade handlingar med vissa tillägg och justeringar.

Ställningar uppfördes och *fogkomplettering* påbörjades kring hela ruinens murar som vetter mot det fria. En pigmentering av bruket utfördes för att bättre smälta in. Detta efter önskemål från fastighetsägaren. 40 gram bensvart blandades till 25 kg bruk. Prov uppfördes och godkändes av samtliga medverkande. Bruk som användes var webers produkter. KC bruk (serpo 224) till gråstensmurar och kalkbruk (serpo 148) till tegelmurar. Dessa arbeten utfördes av Puts och plattsättning.

Murkrönen och dess nya täckning av bly diskuterades och en provsträcka utfördes. Murkrönen försågs med en förhöjning i mitten för att skapa fall åt vardera håll om murkrönet. Fallet byggdes upp med murtegel och bruk. Ytan jämnades av helt med bruk för att få ett bra underlag för papp och blytäckning. Papp svetsades till krönet och längs murkrönskanterna monterades sedan en längsgående kopparplåt som fästbeslag för blyplåten. Kopparplåten klipptes och formades för att följa de olika nivåerna. Blyplåten lades på plats och falsades med dubbelfals och till kopparplåten. Blyplåten knackades till för att följa stenarna. Kopparplåten försågs med ett omvik för att inte få några skarpa kanter mot blyplåten. Dessa arbeten utfördes av Puts och plattsättning samt Jonaessons plåt.

Hängtornets förankring utfördes under september och oktober månad. Förankringen ansågs nödvändig då kraftiga sprickor noterats vilka inte på samma sätt kunde noteras på äldre bilder. Förankringen utfördes med plattjärn som ett bälte kring hängtornet som låstes till muren med genomgående skruv. I handlingarna fanns ett järnband med men under arbetets gång visade det sig att hängtornet var i sämre skick. Tegelmuren hade delat på sig och vissa tegelstenar var spjälkade. Beslut togs då att sätta ytterligare ett järnband. Bakom järnbanden fylldes utrymmet mot muren med bruk för att få full anliggning. Dessa arbeten utfördes av Puts och plattsättning samt Friska hus.

Då ruinen försetts med flera skyddstäckningar av betong under årens lopp har åtgärder varit nödvändiga på dessa för att förlänga deras livslängd. Skador som förekommit är i huvudsak rostsprängning av armering som legat för nära betongkant.

Betonglagningsarbetena utfördes av Friska hus.

Under arbetes gång med foglagning och täckning murkrön upptäcktes lösa stenar i murkrönet mot sydöst på terrassen ovan rum 121. En del sprickor i hörnet mot sydöst kunde även noteras nu när ställning var uppe. För att förhindra fortsatt rörelse och minska risken att stenar skulle rasa ned försågs hörnan med två *ankarslut*. Hål borrades snett in i muren och ankarjärn förankrades i muren med Hilti Hit-Hy massa. Därefter monterades ankarslut för att låsa stenarna på plats. Arbetena utfördes av Friska hus.

Galler har setts över och kompletterats enligt handling. Galler är utförda lika tidigare galler med obehandlade rundjärn som svetsats till ett rutnät med järnringar i korsen. Galler monterades med expanderskruv i stenen. Dessa arbeten var nödvändiga för att minska risken för intrång i rum som ej är lämpliga att beträda ur säkerhetsrisksynpunkt. Arbetena utfördes av Friska hus.

Antikvariska konsekvenser

Arbetena har i stort inte påverkat fornminnets karaktär eller värde. De kompletteringar som gjorts har endast utförts för att förlänga livslängden på ruinen. Blyplåtstäckningen smälter väl in i ruinen och följer de gamla murkrönsnivåerna.

Något som sticker ut lite är stålbanden kring hängtornet. Skulle eventuellt kunna målas in för att döljas något.

Arbetena anses väl utförda och entreprenörerna har visat hänsyn till fornminnet och dess kulturhistoriska värde.

Bjerking AB

Jakob Björklund
Telefon 018-65 12 00, 070-651 14 15
jakob.bjorklund@bjerking.se

Bilagor
Bilaga 1 - Fotobilaga

Kopior till: 1. Länsstyrelsen i AB län, kulturmiljöenheten, 104 22 STOCKHOLM
2. Agnetha Schmitterlöv, Mörby Gård, 76296 RÅNÅS

FOTOBILAGA
BILDER FRÅN AUGUSTI OCH SEPTEMBER 2009

Bild 1. Provsträcka för ny blytäckning. Bruksavjämning utförd.

Bild 2. Provsträcka för ny blytäckning. Bruksavjämning utförd.

Bild 3. Provsträcka för ny blytäckning. Bruksavjämning utförd.

Bild 4. Provsträcka för ny blytäckning. Fästbleck av kopparplåt monterad.

Bild 5. Provsträcka för ny blytäckning.

Bild 6. Provsträcka för ny blytäckning

BILD AV HÄNGTORNET TAGEN HÖSTEN 2007

BILDER FRÅN NOVEMBER 2009

Bild 8. Järnband kring hängtorn med dess infästning. Infästning är monterad med Hilti hit-hy massa i vägg.

Bild 9. Genomgående infästning på östra sidan. Jämför bild 10.

Bild 10. Genomgående infästning på östra sidan. Jämför bild 9.

Bild 11. Lagad mur öster om hängtorn.

Bild 12. Vy över östra delen av ruinen. Rum 117 med dess blytäckta krön.

Bild 13. Pågående murkrönsarbeten vid rum 121. Stenar synligt släppt vid murkrönet.

BILDER FRÅN MAJ 2010

Bild 14. Färdigt hängtorn.

Bild 15. Pågående blytäckningsarbeten vid rum 121.

Bild 16. Pågående blytäckningsarbeten vid rum 121.

Bild 17. Pågående papptäckningsarbeten inför blytäckning vid rum 121 mot rum 220.

Bild 18. Färdigt blytäckningsarbete vid rum 121.

Bild 19. Bild av omfattning in till rum 117 tagen i maj 2010 före renovering.

BILDER FRÅN JUNI 2010

Bild 20. Lagad omfattning i rum 117.

Bild 21. Pågående lagning i omfattning till rum 117.

Bild 22. Blytäckning över murkrön in till rum 117. Blytäckning följer murkrönet väl.

Bild 23. Färdig blytäckning i norra tornet.

Bild 24. Färdig blytäckning i norra tornet.

Bild 25. Färdig blytäckning i mellan rum 107 och 104.

Bild 26. Pågående arbeten vid murkrön mot väster tillhörande rum 107.

Bild 27. Pågående arbeten vid murkrön mot väster tillhörande rum 107.

BILDER FRÅN AUGUSTI 2010

Bild 28. Foglagning på högdelen mot norr. Arbeten från hängkorg.

Bild 29. Vy från hängkorg över norra tornet och dess nya blytäckning.

Bild 30. Tidigare förankrad sten på norra högdelen mot väster.

Bild 31. Foglagning på högdelen mot norr. Arbeten från hångorg.

Bild 32. Krans över högdelen mot norr. Krans av betong täckt med kopparplåt.

Bild 33. Krans över högdelen mot norr. Krans av betong täckt med kopparplåt.

Bild 34. Vid öppning i norra högdelen sitter träbjälkar. Mot ytterkant något insektsangripna. Inga arbeten gjordes här.

Bild 35. Kranbil som stod på borggården.

BILDER FRÅN SLUTBESIKTNING SEPTEMBER 2010

Bild 36. Foglagning utförd mot öster med pigmenterat bruk.

Bild 37. Nytt galler i öppning mot öster.

Bild 39. Norra tornets södra sida med dess nya ankarslut.

Bild 40. Nytt galler.

Bild 41. Nytt galler.

Bild 42. Foglagningsarbeten inne på borggården.

Bild 43. Foglagning och utbyte av frostsprängt tegel i öppning in till rum 119.

Bild 44. Vy mot öster.

Bild 45. Vy mot nordost.

Bild 46. Färdig blytäckning mot väster och norr tillhörande rum 107.

Bild 47. Murkrön enligt ritning Y5 som ej var färdigställt vid slutbesiktning. Pappläggning saknas.